10 YAŞ GRUBU ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ İLE TÜKETİM VE TASARRUF DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ

Salim ŞENGEL [1]
Serpil ALTINIRMAK [2]
Hüseyin YOLCU [3]
Şirin ŞENGEL[4]
Taylan AKGÜL[5]
Basil OKOTH[6]

Atıf/©: Şengel, S., Altınırmak, S., Yolcu, H., Şengel, Ş., Akgül, T. ve Okoth, B. (2022). 10 yaş grubu öğrencilerinin finansal okuryazarlık eğitimi almaları ile tüketim ve tasarruf davranışları arasındaki ilişkinin analizi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(2), 489-505. doi: 10.17218/hititsbd.1163070

Özet: Günümüzde yetişkinler kadar çocuklar da giderek karmaşık hale gelen ekonomik sistemde doğru kararlar verebilmelerini gerektiren bir çağda yaşamaktadırlar. Çocukların doğru finansal kararlar almalarını sağlamak için çocuklara finansal bilgi ve beceri kazandırılmasının kritik ve acil bir ihtiyaç olduğu pek çok araştırmacının ortak görüşüdür. Çocuklar için finansal eğitim programı hazırlanırken cinsiyet, ırk, yaş, eğitim düzeyi vb. birçok faktör dikkate alınmalıdır. Ayrıca eğitim programlarının çocukların yaşam boyu kullanabilecekleri finansal bilgi ve becerileri içerecek şekilde yapılandırılmaları önerilmektedir. Erken yaşlarda kazanılacak/kazandırılacak doğru tüketim alışkanlıkları ve tasarruf bilinci ile ülkemiz kalkınmasına katkı sağlanabilir. Bu çalışmanın amacı, 10 yaş grubu öğrencilerinin finansal okuryazarlık eğitimleri ile tüketim ve tasarruf davranışları arasındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçe merkezinde Mustafa Kemal İlkokulu, Dumlupınar İlkokulu ve Şehit Mustafa Türker İlkokulu'na 4. Sınıfta öğrenim gören (10 yaş grubu) toplam 122 öğrenciden bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırma yarı-deneysel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Bu doğrulta her üç okulda deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney gruplarına araştırmacılar tarafından hazırlanan finansal okuryazarlık eğitim modüleri doğrultunda toplam 300 dakika (10 modül) eğitim verilmiştir. Araştırma sonunda deney grubunda bulunan öğrencilerin finansal okuryazarlık eğitimleri ile tüketim ve tasarruf konularında bilgi ve becerilerinin arttığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal okuryazarlık, finansal eğitim, çocuklara finansal eğitim, tasarruf, tüketim.

Araştırma Makalesi / Research Article
Makale Geliş Tarihi / Submitted: 23.8.2022 Makale Kabul Tarihi / Accepted: 6.12.2022
[1] Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Fakültesi/Yüksekokulu, ssengel@anadolu.edu.tr, http://orcid.org/0000-0002-9753-7562
[2] Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Fakültesi/Yüksekokulu, saltinirmak@anadolu.edu.tr, http://orcid.org/0000-0003-2879-9902.
[3] Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Yönetimi, hyolcu@kastamonu.edu.tr, http://orcid.org/0000-0001-9974-8446.
[4] Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım, sirinbenugur@gmail.com, http://orcid.org/0000-0002-3506-7518
[5] Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İliş, takgul@anadolu.edu.tr, http://orcid.org/0000-0003-0753-8615
6 Sorumlu Yazar, Dr., Anadolu Üniversitesi, bölüm, basils.okoth@gmail.com, http://orcid.org/0000-0003-0836-1014

Copyright © 2022 Hitit Sosyal Bilimler Dergisi - Hitit Journal of Social Sciences
This is an Open Access article distributed in accordance with the Creative Commons Attribution Non Commercial (CC BY-NC 4.0) license

The Relationship between the Financial Literacy Education and Consumption and Saving Behavior of 10-Year-Old Students

Citation/©: Şengel, S., Altınırmak, S., Yolcu, H., Şengel, Ş., Akgül, T., and Okoth, B. (2022). The relationship between the financial literacy education and consumption and saving behavior of 10-year-old students. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(2), 489-505. doi: 10.17218/hititsbd.1163070

Abstract: We live in an age that requires children, just like adults, to make the right decisions in an increasingly complex economic system. It is the common view of many researchers that providing children with financial knowledge and skills is a critical and urgent need if the children are to make the right financial decisions. There are many factors like gender, race, age, level of education, etc. that should be considered when preparing a financial education program for children. It is also important that the educational programs be structured in a way that includes financial knowledge and skills that children can use throughout their lives. We believe that, through early exposure to the right consumption habits and savings awareness, we can contribute to the development of our country. The aim of this study is to determine the relationship between the financial literacy education given to 10-year-old students and their consumption and saving behaviors. In the study, a study group was formed from 122 4th -grade students from Mustafa Kemal Primary School, Dumlupınar Primary School, and Şehit Mustafa Türker Primary School in the two central districts (Tepebaşı and Odunpazarı) of Eskişehir province. The research was conducted as a quasi-experimental study in which experimental and control groups were formed in all three schools. The experimental groups received a total of 300 minutes (10 modules) of training based on the financial literacy training modules prepared by the researchers. At the end of the study, it was observed that the knowledge and skills of the students in the experimental group on financial literacy education and consumption and savings issues increased.

Keywords: *Financial literacy, financial education, financial education for children, saving, consumption*

1. GİRİŞ

Finansal okuryazarlık, bireylerin paralarını yönetirken değerlendirmeler yapabilmesi ve efektif kararlar alabilmesi olarak tanımlanmıştır. Bu tanım yaygın olarak Finansal Hizmetler Kurumu (FSA), İngiltere'deki Ulusal Sürekli Yetişkin Eğitimi Enstitüsü (NIACE), ANZ Bankası ve Avustralya'daki Yetişkin Okuryazarlık Konseyi de dâhil olmak üzere birçok araştırma kuruluşu tarafından benimsenmiştir (Ergün, Şahin ve Ergin, 2014, ss. 847-864). Finansal okuryazarlığa sahip olan bireyler, bilgiye ulaşma yollarını bulabilen, doğru bilgiye ulaşabilen ve bu bilgilerle aldığı finansal kararlardan fayda elde edip, tasarruf -tüketim dengesini hayatına taşıyabilenlerdir (Danışman ve diğerleri, 2016, s. 3). Bir kişinin finansal okuryazar olarak değerlendirilmesi için bütçe hazırlayabilmesi, gelecek için tasarruf etmesi, bilinçli tüketici olması, borcu yönetmek için stratejiler geliştirebilmesi gerekir (Marcolin ve Abraham, 2006, s. 8).

Ekonomideki genel denge, arz ve talebin kesişmesini sağlayan koşulların varlığı ile gerçekleşir. Dengeli ekonomi sağlanması ülkeler için önemlidir. Dengeli ekonomi kalkınma için önemlidir. İhtiyaç duyulan kalkınma üretim istikrarlı optimal bileşim ile mümkündür. Bunun sağlanabilmesi için üretici ve tüketicilerin finansal okuryazarlık bilgi ve becerilerine sahip olmaları gerekir. Bu önemine rağmen finansal okuryazarlık birçok ülkede halen eğitim sistemine girmiş değildir.

Dünyanın birçok ülkesinde çocukların ve gençlerin finansal okuryazarlık becerilerine kendiliğinden sahip olmaları beklenmektedir. Yakın geçmişe kadar finansal eğitime karşı ilgi düzeyi yetersiz kalırken finansal bilgisizliği ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunulmamıştır (Şahin ve Barış, 2007, s. 80).

Bireylerin bilinçli kararlar almasına katkı sağlamaya ve finansal farkındalık seviyesini arttırmaya yönelik artan uluslararası iş birliği alanında başlıca küresel platform olan ve uluslararası finansal sistemle ilgili konularda görüş alışverişinde bulunmak ve iş birliği yapmak için kurulmuş G20 zirvesinin önemli gündem maddelerinden birisi finansal okuryazarlık olarak belirlenmiştir. Türkiye'de de finansal okuryazarlık düzeyini geliştirmek amacıyla 5 Haziran 2014 tarihine "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" konulu genelge yayınlanmıştır (Alkaya ve Yağlı, 2015, s. 586). Finansal okuryazarlığı geliştirmek için finansal eğitime önem verilmesi izlenmesi gereken doğru yoldur. Ayrıca finansal eğitim de farklı çalışmalarla desteklenmelidir. Finansal bilinç ilk olarak ailede geliştiğinden ailelerin bilinç düzeyi de incelenmelidir. Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye Ekonomi Bankası ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF) iş birliği ile 6-14 yaş aralığı çocuklara finansal bilincin kazandırılması amacıyla "Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim" projesi hayata geçirilmiştir. Ayrıca üniversitelerin ders müfredatlarında finansal eğitim konularına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu, Borsa İstanbul, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) ve çeşitli kuruluşlarca finansal okuryazarlık konusunda bilinç yaratmak için çeşitli çalışmalar yapılarak gençlerin finansal okuryazarlık düzeyinin arttırılması hedeflenmektedir. Ekonomik İşbirliği Kalkınma Örgütü (OECD) finansal okuryazarlığı oluşturan unsurları finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış olarak sıralamaktadır. Bu kapsamda yapılacak eğitim programları ile finansal okuryazarlığı finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış çerçevesinde ele almak gereklidir. Finansal okuryazarlığın arttığı ülkelerde tasarruf ve birikim oranlarının daha da yükseldiği görülmektedir. Türkiye'nin kalkınmasına fayda sağlamak için finansal okuryazarlık düzeyinin arttırılması gerekmektedir. Karar verilmesi gereken konu finansal okuryazarlık eğitimine hangi yaş grubundan başlanmalı ve nasıl bir eğitim verilmelidir.

Çalışmada 10 yaş grubu (İlkokul 4. Sınıf) öğrencilerine verilen finansal okuryazarlık eğitiminin öğrencilerin tüketim ve tasarruf alışkanlıklarına etkisi incelenmektedir

2. LİTERATÜR TARAMASI

Çocuklar ekonomiye aktif katılımcı olmaya devam ettikçe, basit işlemlerin yapılması, ödünç verilmesi ve paranın yönetilmesi ile çocukların sistemle olan etkileşimlerinin doğasını anlamak giderek daha da ilgi çekmektedir. Bu sistemlerin karmaşık doğası göz önünde bulundurulduğunda, çocukların yardıma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle çocukların temel ekonomik kavramlara göre davranışlarını modelleyebilecek doğru beceri ve bilgiler ile donatılması faydalıdır. Ekonomik açıdan bilinçli bir neslin yetiştirilmesi; tasarruf, bütçe, borç ve hatta gelir elde etme gibi finansal ve ekonomik iyi uygulamaların farklı alanlarında erken bir angajman ve bilgi temini gerektirir. Bucciol ve Vernesi'nin (2014, s.139) yaptıkları çalışmada, çocukluk ve ergenlik dönemindeki öğretimin, finansal eğitimi vermede en etkili yaklaşım olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuklar ve genç yetişkinler, aileleri (modelleme ve doğrudan öğretim yoluyla), okullar ve ekonomik sosyalleşme biçimindeki daha geniş toplumu içeren çeşitli kaynaklardan finansal bilgi edinebilirler. Çocuklar evde ebeveynlerinin mali meseleleri nasıl ele aldıklarını izlemek için çok zaman harcarlar. Bazı durumlarda bu meselelerin nasıl ele alınacağı konusunda doğrudan ebeveyn rehberliği alırlar. Bununla birlikte tüm ebeveynler, çocukların ihtiyaç duydukları maddi becerileri kazandırabilecek bilgi düzeyine sahip değildirler (Lusardi ve diğerleri, 2010, s.75). Bu eksikliği gören bazı okullar da öğrencilerine bir kurumsal hazırlık biçimi olarak finansal ve genel ekonomik yönelimleri olan dersler sunmaktadırlar. Finansal eğitimin ekonomik katkısının önemini vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır. Araştırmacılar, lise düzeyinde finansal eğitimin finansal kavramları açıklamaya yardımcı olduğunu ve bireylerin yeteneklerini olumlu

yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Örneğin lise düzeyinde finansal eğitim alan gençlerin, yetişkin olduklarında tasarruf yoluyla servet arttırma eğilimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bernheim ve diğerleri 2001, s.462). Çünkü finansal okuryazarlık terimi aynı zamanda gelirin güvence altına alınması konusundaki bilgileri, mevcut ve gelecekteki gelire ilişkin kişisel kararların sonuçlarını göz önünde bulundurarak, harcamalar hakkında karar verebilme yeteneğini de kapsamaktadır. Çocuklar genellikle ekonomik ortam hakkında bilgi edinmek için farklı fırsatlara sahiptirler. Çocuklar için; ebeveynler, örgün sınıf öğretimi ve enformel kendi kendine öğrenme dahil olmak üzere üç ana sosyalleşme aracından söz etmek mümkündür (Shim ve diğerleri, 2015, s.30), Ekonomik sosyalleşme, çocukların finansal davranışları ve yönelimlerinin ana malzemesidir. Çocuklar ekonomik perspektiflerini bulundukları çevreye uyacak şekilde hızla değiştirebilirler. Çocuklar, çevrenin çeşitli faktörleri ile etkileşime girdiklerinde bilinçli ya da bilinçsiz bu özel ortamın mali davranışlarından etkilenirler. Webley ve Nyhus (2006, s.160) ebeveynleri, çocuklar için sosyal öğrenmenin ilk yeri olarak tanımlamaktadırlar. Yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin çocukları modelleme, tartışma, rehberlik ve alışkanlık oluşumu dâhil olmak üzere belirli bir finansal davranışa yönlendirebilecekleri gösterilmektedir. Shim ve diğerleri (2015, s.37) ayrıca ebeveynlerin genç yetişkinlerin mali tutum ve etkililiğini şekillendirmede en aktif ajan olduğunu tespit etmişlerdir. Akranlar ise çocukların finansal davranışları için başka bir etki kaynağıdır. Üniversite öğrencilerinin belirli finansal kararlar alırken sıklıkla arkadaşlarına danıştıklarını ve bu durumun pazar bilgilerinin önemli bir kaynağı haline geldiği bilinmektedir. Sosyal öğrenme kuramı, insanların sıklıkla kendileri ile benzer pozisyonlarda olduklarını algıladıkları insanların gözlemlerinden ve hareketlerinden daha iyi öğrendiklerini öne sürmektedir (Lusardi ve diğerleri 2010, s.75). Gençler, akranlarıyla, anne babalarıyla olduğundan daha fazla zaman harcamaktadırlar. Bu nedenle, gençlerin finansal deneyimlerini daha çok akranlarıyla olan etkileşimleri belirlemektedir. Ivan ve Dickson tarafından yapılan bir araştırmada (2008), daha zayıf aile bağları olan veya aile seviyesinden yeterli mali eğitime sahip olmayan çocukların akran etkisine maruz kalacağı belirtilmektedir. Finansal farkındalığın artırılması ve finansal bilgisizlikle mücadelenin diğer yollarından biri de okullarda finansal eğitimin başlatılmasıdır. Bir okul programı olarak finansal eğitim, ilgili gerçek yaşam deneyimi olmayan öğrencilere kapsamlı bir öğrenme deneyimi sağlama potansiyeline sahiptir. Tasarruf, pahalı malları satın alabilmek veya beklenmedik gelişmelerde kullanmak üzere, hatta daha da önemlisi emeklilik dönemlerinde kullanmak için birikim yapmak olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte, dünya nüfusunun büyük bir kısmı hala tasarruf etmeyi başaramaz ya da çok az tasarruf ederler. Bu durum, aralarında yeterli bilişsel becerilerin ve finansal okuryazarlığın bulunmamasının dahil olduğu birçok neden ile ilişkilendirilmiştir. Yeterli finansal okuryazarlığa sahip bireyler, servet birikimini, mevcut gelir akışının olmayacağı emeklilik hayatına hazırlanmak amacıyla yaparlar (Lusardi, 2010). Çocukların cep harçlığı, yarı zamanlı işlerden ve ev işlerine yardım için yapılan ödemeler ve tatil hediyeleri şeklinde gelirleri vardır. Tasarruf, bir finansal beceri olarak bireyin yaşamında erken öğrenilip benimsenmelidir. Böylece bir alışkanlık haline gelecektir. Genç yetişkinler tarafından bir tasarruf hesabına sahip olma ile kavramın tanıtıldığı yaş arasında bir korelasyon vardır. Araştırmalar, tasarruf sahibi olan gençlerin yetişkinliklerinde de bu alışkanlığa devam etmelerinin daha muhtemel olduğunu ortaya koymuştur (Ashby ve diğerleri, 2011; Friedline ve diğerleri, 2013). Otto (2013) tarafından yapılan çalışmada çocukların ve ergenlerin tasarruf etmeye istekli olmalarına ilişkin elde ettikleri sonuçlar, üç ana faktörün tasarruf edilmesini kolaylaştırdığını ortaya koymaktadır. Bunlar, sosyal öğrenme, doğrudan öğretim ve ebeveynlerin para davranışlarının dolaylı olarak benimsenmesidir. Araştırma, ebeveyn mali davranışının, çocukların tasarruf davranışları üzerinde daha uzun süreli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bucciol ve Veronesi (2014) çalışmalarında ebeveyn öğretiminin

çocukların tasarrufa yönlendirilmesindeki önemini göstermişlerdir. Çocukları tasarruf yapma konusunda ikna etmek için doğrudan öğretmenin önemi de vurgulanmıştır. Çocukların dürtüsel kararlar vermelerine izin vermemek gereklidir. Çocukların tasarruf edip etmeme kararını vermeden önce eylemlerini ve gelecekteki muhtemel sonuçlarını düşünmeleri ve değerlendirmeleri önerilmektedir (Atance ve diğerleri, 2017, ss.67–79). Bir faaliyetin sonucu olarak kazanılan gelir, çocuklar arasında tasarrufları teşvik edebilir. Brown ve Taylor (2016), belirli işlerin performansına bağlı ödeneklerin çocuklarda tasarruf davranışlarını teşvik edebileceğini ve bu nedenle de bir finansal eğitim yolu olarak benimsenmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Bütün bu çalışmaların ışığında hazırlanacak iyi bir eğitim programıyla çocukların tasarruf etme ve bilinçli tüketici olmalarına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Abramovitch ve diğerleri. tarafından yapılan bir çalışmada (1991), 6-10 yaşları arasındaki çocuklarda, harçlık almanın çocukların finansal davranışları üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını belirlemek için simülasyon yapılmıştır. Sonuçta, evden harçlık alan çocukların kredili ve nakit alışverişe kayıtsız oldukları, ancak harçlık alamayanların kredili harcamaya eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Lassarre ve diğerleri. (1989) tarafından yapılan bir çalışmada, alışveriş yapmanın çocuklar için önemli bir finansal bilgi kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Temel finansal kavram bilgisi, insanların tüketim, borç, varlık birikimi ve hatta finansal piyasalara katılma yeteneklerini bile etkiler. Toplum, finansal bilgilerle donatıldığında daha az hata yapar. Çocukların piyasalarda ihtiyaç duydukları finansal bilgileri araştıran çalışmalar da bulunmaktadır (Lewis ve diğerleri, 1995; Lunt ve Furnhan, 1996). Batty ve diğerleri (2017) çalışmalarında ilkokul öğrencilerine simülasyonlu ekonomi dersleri vermişlerdir. Elde edilen deneyimlerin sonucu olarak söz konusu derslerin öğrencilerin finansal bilgi ve davranış düzeyini geliştirdiğini bulmuşlardır.

3. YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, 10 yaş grubu ilkokul öğrencilerinin aldıkları finansal okuryazarlık eğitimi ile tüketim ve tasarruf davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

3.2. Yöntem

Değişkenler arasındaki ilişkileri önceden belirlenen kontrollü ortam içerisinde incelenmesini içeren deneysel araştırmalar, diğer bilimsel araştırma yöntemleri ile karşılaştırıldığında daha kesin sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni, araştırmacının karşılaştırılabilir işlemleri uygulaması ve daha sonra da onların etkilerini incelemiş olmasıdır. Bu da araştırmacının elde ettiği sonuçlara dayalı olarak daha kesin yorumlar yapmasına izin vermektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013).

Tam deneysel, basit deneysel ve yarı deneysel olmak üzere üç deneysel yöntem türü bulunmaktadır. Bunlardan yarı deneysel yönteme, deney ve kontrol grubunun tarafsız olarak oluşturulamadığı ya da deney ortamının tam anlamıyla kontrol edilemediği durumlarda başvurulur (Şimşek, 2012, ss.80-107). Eğitim araştırmalarında ise daha çok deneysel yöntem tercih edilmektedir. Bununun en temel nedeni ise okullarda sınıfların okul yönetimleri tarafından oluşturulmasıdır. Bu araştırmacının deney ve kontrol grubunda yer alacak öğrencilerin rastgele atama yoluyla belirlenmesine izin vermez. Bu durumda araştırmacı, yalnızca var olan sınıflar içerisinden rastgele yolla deney ve kontrol gruplarını seçmektedir (Caymaz, 2018). Yapılan açıklamalardan hareketle bu araştırmada deneysel araştırma yöntemlerinden “ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen” tercih edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Anket için Altınırmak ve diğerleri, tarafından geliştirilen Tüketim ve Tasarruf Ölçeği seçilmiştir. Veri toplama aracı üzerindeki çalışmalarda bağımlı ve bağımsız gruplar t testi yöntemi kullanılmıştır. Veri analizleri ise SPSS 21.0 üzerinde gerçekleştirilmiştir. Normal dağılım gösteren anakütlelerden alınan örneklerde, örnek birim sayılarının az olduğu (n<30), örneğin alındığı anakütlenin standart sapmasının (σ) bilinmediği büyük hacimli örneklerde (n>30) ve örnek hacmi yeterince büyük olmasına rağmen testlerde anakütle standart sapması (σ) yerine örneklem standart sapmasının kullanılması tercih edildiği durumlarda, anakütle parametrelerine dayalı tek örnek ve iki örnek hipotezlerini test etmek için t-testi kullanılır (Özdamar, 2009). t-testi uygulamak için normallik varsayımı olsa da yeterince büyük örneklemde normal dağılıma yakınsama söz konusudur. Bu yakınsama Merkezi Limit Teoremi ile açıklanabilir.

X1, X2, …, Xn ortalaması μ ve varyansı σ^2 ile dağılan bir popülasyondan çekilen n büyüklükte rassal bir örneklem olsun. n → ∞ için _X örneklem ortalaması için dağılımın limit formu 1 nolu Eşitlik 'de gösterildiği üzere Standart Normal Dağılıma uyar (Montgomery and Runger; 2014).

$$Z=((_x_n-\mu)/(\sigma/n)) \quad (1)$$

Bağımsız iki örnek t-testi, bağımsız iki toplumun parametrelerine dayalı olarak kurulan hipotezlerin, bağımsız iki örnekten elde edilen nitel ve nitel verilerin istatistikleri kullanılarak test edilmesinde yararlanılır (Özdamar, 2009). Bu yöntem parametrik bir yöntem olup çeşitli varsayımları vardır. Öncelikle bağımlı değişken eşit aralık ölçeğinde olmalı, veri sayısı her bir grupta yeterli büyüklükte olmalı (n>30) ve veri dağılımı normal dağılım özelliği göstermesi gerekir (Pallant, 2007, Tabachnick ve Fidell, 2013).

Bağımsız iki örnek t-testi, H_0:$\mu_1 = \mu_2$ hipotezini H_0:$\mu_1 \neq \mu_2$ hipotezine karşı test etmeyi hedefler. Bu teste ait model Eşitlik'te ifade edilmektedir.

$$t = \frac{X_1 - X_2}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1}+\frac{s_1^2}{n_2}}} \quad (2)$$

Bu eşitlikte X_1 ve X_2 iki gruptaki ortalamaları, s_1^2 ve s_1^2 örneklemlerin varyanslarını n1 ve n2 ise gruplardaki örneklem büyüklüğünü gösterir. Bu eşitlikten elde edilen t değeri t tablosunda verilen kritik değer ile karşılaştırılır. Kritik değer serbestlik derecesi kullanılarak bulunur. Bağımsız gruplar t testi için eşitlik (3)'de ki formülle serbestlik derecesi elde edilir.

Serbestlik derecesi (sd)=(n1-1)+(n2-1) (3)

Bu araştırmada kullanılan bir diğer yöntem ise bağımlı gruplar t testimi yöntemidir. Bu analiz yöntemi tek bir gruptan elde edilen iki farklı ölçüm ortalamalarının karşılaştırılmasında kullanılan bir yöntemdir (Büyüközürk, Çokluk ve Kokla, 2012). Bu analiz yöntemindeki varsayımlar bağımsız gruplar t testindeki varsayımlarla aynıdır. Veri dağılımının normalliği, ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçekte olması ve örneklemin büyük olması gerekir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu analiz yöntemi veri sayısının 30' dan büyük olduğu durumlarda normal dağılım özellik göstermese bile kabul edilebilir sonuçlar vermektedir bu yönden güçlü bir testtir (Green ve Salkind, 2005).

Bağımlı gruplar t testinde H_0:$\mu_D = 0$ hipotezini H_0:$\mu_D \neq 0$ hipotezine karşı test etmeyi hedefler. μ_D fark puanlarının ortalamasını ifade eder. Yani iki ölçüm arasındaki farkın ortalamasınm 0'dan farklı olup olmadığını test eder. Bu analiz yöntemine ilişkin t değeri Eşitlik (4) ile elde edilir.

$$t = \frac{\Sigma^D}{\sqrt{[n(\Sigma^{D^2})-(\Sigma^D)^2](\frac{1}{n-1})}} \quad (4)$$

Bu analiz yönteminde serbestlik derecesi tek bir grup olduğu için n-1'e eşit olur. Eşitlik (4)'de elde edilen t değeri ile belirlenen serbestlik derecesindeki kritik değer elde edilir. Bu kritik değer ise araştırmadaki istatiksel hata düzeyi (a) ve elde edilen serbestlik derecesindeki t değeri ile karşılaştırılır ve H0 hipotezinin kabul mü yoksa red mi olduğuna karar verilir.

3.4. Eğitim Modüllerinin Oluşturulması

Öğrencilere verilen 30'ar dakikalık modüllerin genel içerikleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Öğrencilere Verilen Eğitim Konuları ve Ders İşleyiş Şekilleri

Konu	İçerik	Dersin İşleniş Şekli	Ölçme
Para	Tanım Paranın Özellikleri Paranın İcadı Takas Kâğıt ve Madeni Para	Öğretim üyesi tarafından slaytlar yardımıyla sunum yapılmıştır.	Takas Oyunu Oynanmıştır.
Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Para	Türk Lirasının Özellikleri Türk Lirasının Tarihçesi Kâğıt ve Madeni Paralarımız	Öğretim üyesi tarafından slaytlar yardımıyla sunum yapılmıştır	Para Tanıma Etkinliği yapılmıştır.
Yabancı Ülke Paraları	Tanımlar Amerikan doları, Euro, İsviçre Frangı, Japon Yeni, Norveç Kronu ve Çin yuanı tanıtımı	Öğretim üyesi tarafından slaytlar yardımıyla sunum yapılmıştır.	Yabancı para tanıma etkinliği yapılmıştır.
Dijital Para	Tanımlar Dijital Paraların Özellikleri Kripto Para Bitcoin Tanıtımı	Öğretim üyesi tarafından slaytlar yardımıyla sunum yapılmıştır.	Süt ve meyve suyu kutularından hep birlikte cüzdan yapma etkinliği ve para cüzdana nasıl yerleştirilmesi gerektiğinin gösterilerek öğretilmesi ve kripto paraların cüzdana koyulabilecek somut varlıklarının olmadığının anlatılması
Kredi Kartı	Tanımlar Kredi Kartı Ön ve Arka Yüzü Bilgileri Kredi Kartı Nasıl Alınır? Güvenli Kart Kullanımı Anne-Babaların kredi kartlarının limiti olduğunu öğretme	Öğretim üyesi tarafından slaytlar yardımıyla sunum yapılmıştır.	Kredi kartının markette nasıl kullanıldığının video yardımıyla gösterilmesi
Bütçe	Tanımlar Bütçe Nasıl Hazırlanır?	Öğretim üyesi tasarlanan oyun yardımıyla bütçe hazırlamayı öğretir.	Bütçe hazırlama oyunu
Tüketim ve Kıtlık	Mal Hizmet Tüketim Kıtlık	Öğretim üyesi tasarlanan oyun yardımıyla kavramları öğretir.	Kavramları resim ve oyunla öğretme
Fayda-Maliyet-Fırsat Maliyeti	Fayda Maliyet Fırsat Maliyeti	Öğrencilerle karşılıklı konuşarak ve sorulara cevaplar vermeleri yöntemiyle kavramlar öğretilir.	Kavramları resim ve oyunla öğretme
Üretici-Tüketici-Kaynaklar	Üretici Tüketici İnsan Kaynakları Sermaye	Bir doğum günü organizasyonu oyunu düzenlenir. Burada kavramlar uygulamalı öğretilir	Kavramları resim ve oyunla öğretme

Tasarruf	Tasarruf Banka Yatırılan para Para çekme Tasarruf hesabı Tasarruf hedefi	Sınıfta para çekme ve para yatırma oyunu oynanır.	Kavramları resim ve oyunla öğretme

4. UYGULAMA

4.1. Araştırma Evreni ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Eskişehir İli Tepebaşı İlçesi'ndeki ilkokul 4. Sınıf öğrencileri (10 yaş grubu) oluşturmaktadır. Milli Eğitim İstatistiklerine göre Eskişehir'de ilkokullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 39.474 olup, Tepebaşı İlçesi sınırları içindeki ilkokullarda 4. Sınıfta okuyan öğrenci sayısı 4.660'tır. Bu durumda anakütle popülasyonunun hacmi 4660 olmaktadır.

Çalışma kapsamında iki aşamalı tabakalı örnekleme yöntemi uygulanmıştır. İlk tabaka değişkeni sosyo-ekonomik grup (alt-orta-orta üst), ikinci tabaka değişkeni ise cinsiyettir. Bu bağlamda, alt gelir grubu ailelere mensup öğrencilerin bulunduğu Şirintepe semtinden Şehit Mustafa Türker İlkokulu, orta gelir grubu ailelere mensup öğrencilerin bulunduğu Anadolu Üniversitesi Kampüsü'ndeki Mustafa Kemal İlkokulu ve orta-üst gelir grubu ailelere mensup öğrencilerin eğitim gördüğü Dumlupınar İlkokulu örneklem oluşturmak için seçilmiştir.

Tabakalaşmanın ilk aşamasında orantısız ayırma metodu seçilmiştir, çünkü gelir düzeyi ve ebeveynlerin eğitim düzeyi gibi sosyoekonomik faktörlerin çocukların tüketim ve tasarruf bilinci üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Eğer istatistiksel sınamaların istatistiksel gücünü kullanıp tabakalar arasındaki farkları barizce sınama ile ortaya çıkartılması isteniyorsa, anakütle içindeki büyüklükleri bakımından birbirleri ile çok değişik olan her bir tabakadan aynı büyüklükte örnek alınabilir. Böylece bu çeşit ayırmada tabaka büyüklüklerinin veya yayılıma katkılarının örnek alınırken seçilen tabaka elemanı sayısına hiçbir etkisi olmamaktadır (Aaker ve diğerleri, 2007) Tabaka seçiminde ikinci değişken ise cinsiyettir. Bu bağlamda kız ve erkek öğrenci sayısının birbirine yakın olduğu sınıflar seçilmiştir.

Tablo 2. Demografik Değişkenlere Göre Frekans ve Yüzde Tablosu

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde
Grup	Kontrol	62	50,8
	Deney	60	49,2
Okul	Dumlupınar	50	41
	Mustafa Kemal	45	36,9
	Diğer	27	22,1
Cinsiyet	Kız	62	50,8
	Erkek	60	49,2
Toplam		122	100

Tablo 2'e göre araştırmaya 122 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin %50,8'i kontrol, %49,2'si ise deney grubunda yer almaktadır. Öğrencilerin 62'si kız ve 60'ı erkek öğrencidir. Kontrol grubundaki öğrenciler normal eğitim, deney grubundaki öğrenciler ise toplam 300 dakika (10 modül) finansal okuryazarlık eğitimi almışlardır. Çalışma üç okuldaki öğrenciler üzerinden yapılmıştır. Buna göre öğrencilerin %41'i Dumlupınar İlkokulu, %36,9'u Mustafa Kemal İlkokulu ve %22,1'i ise Şehit Mustafa Türker İlkokulu'nda eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Her okulda deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur.

Veri analizinden önce kayıp veri kontrolü yapılmıştır. Kayıp veri yerlerine seri ortalama puanları atanmıştır. Ölçek alt boyutlarına ilişkin puanlar o boyutlardaki maddelerin ortalamasından elde edilmiştir. Ön testten elde edilen boyut puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ön Test Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

Boyutlar	N	Ortalama	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Çevresel Faktörler	122	2,04	0,225	0,29	1,385
Boş Zamanların Değerlendirilmesi	122	2,00	0,397	-0,042	-0,736
Sürdürülebilir Tasarruf	122	2,80	0,278	-1,362	1,347
Sosyal Faktörler	122	2,56	0,433	-0,953	0,675
Tasarruf Bilinci	122	2,73	0,565	-1,172	0,67
Fiyat	122	2,71	0,533	-0,984	1,27
Harcama Bilinci	122	1,92	0,491	-0,196	-0,251
Marka	122	2,02	0,591	-0,142	-0,702

Tüm boyutlardan elde edilen puanlar 1-3 arasındadır. Ön test puanlarına göre ortalaması en yüksek olan sürdürülebilir tasarruf (X=2.80), en düşük olan ise harcama bilinci (X=1.92) olarak elde edilmiştir. Veri dağılımının normalliği hakkında bilgi veren ve en sık kullanılan istatistiklerden biri çarpıklık ve basıklık katsayısıdır. Bu katsayılar -2 ile +2 arasında olduğunda veri dağılımı normaldir (George ve Mallery, 2010). Buna göre tüm alt boyutlardan elde edilen puan dağılımı istenilen aralıkta olduğu için veri dağılımı normaldir.

Tablo 4. Son Test Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

Boyutlar	N	Ortalama	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Çevresel Faktörler	122	2,05	0,204	0,999	1,575
Boş Zamanların Değerlendirilmesi	122	1,90	0,309	0,575	1,184
Sürdürülebilir Tasarruf	122	2,83	0,306	-1,364	0,742
Sosyal Faktörler	122	2,45	0,548	-0,735	-0,333
Tasarruf Bilinci	122	2,80	0,498	0,716	1,592
Fiyat	122	2,73	0,402	0,802	1,154
Harcama Bilinci	122	2,04	0,446	0,35	0,885
Marka	122	1,92	0,576	0,228	-0,431

Tablo 4 son test puanlarına göre betimleyici istatistik tablosunu göstermektedir. Ortalaması en yüksek olan (X=2.83) olup en düşük olan ise boş zamanların değerlendirilmesi (X=1.90) puanlarıdır. Tüm boyutlara ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayıları ise -2 ile +2 aralığında olduğundan veri dağılımı normaldir.

4.2. Gruplara Göre Öğrencilerin Ön-test Puanlarına İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puanları arasında fark olup olmadığına ilişkin bağımsız gruplar t testi tablosu Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 5. Ön Test Puanlarına Göre Gruplar Arasında Bağımsız Gruplar T-Testi Tablosu

Boyutlar	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t-istatistiği	Serbestlik Derecesi	p-değeri
Çevresel Faktörler	Kontrol	62	2,02	0,281	-1,159	120	0,249
	Deney	60	2,07	0,147			
Boş Zamanların Değerlendirme	Kontrol	62	2,00	0,416	0,035	120	0,972
	Deney	60	2,00	0,381			
Sürdürülebilir Tasarruf	Kontrol	62	2,80	0,287	0,076	120	0,939
	Deney	60	2,80	0,270			
Sosyal Faktörler	Kontrol	62	2,55	0,441	-0,391	120	0,696
	Deney	60	2,58	0,428			
Tasarruf Bilinci	Kontrol	62	2,77	0,541	0,727	120	0,469
	Deney	60	2,69	0,590			
Fiyat	Kontrol	62	2,75	0,494	0,862	120	0,39
	Deney	60	2,67	0,572			
Harcama Bilinci	Kontrol	62	1,93	0,519	0,214	120	0,831
	Deney	60	1,91	0,465			
Marka	Kontrol	62	1,97	0,600	-1,003	120	0,318
	Deney	60	2,08	0,581			

**p<0.05*

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ölçek boyutlarından elde ettikleri öntest puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak fark yoktur (p>0.05). Yani deney ve kontrol grubu öğrencilerinin araştırma öncesinde ölçek boyutlarına ilişkin puanları benzerdir. Dolayısıyla öğrenciler ilgili boyutlar bakımında benzer düzeydedir.

4.3. Gruplara Göre Öğrencilerin Son-test Puanlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test puanları arasında fark olup olmadığına ilişkin bağımsız gruplar t testi tablosu Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Son Test Puanlarına Göre Gruplar Arasında Bağımsız Gruplar T Testi Tablosu

Boyutlar	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t-istatistiği	Serbestlik Derecesi	p-değeri
Çevresel Faktörler	Kontrol	62	2,10	0,248	3,067	120	0,003**
	Deney	60	1,99	0,126			
Boş Zamanların Değerlendirme	Kontrol	62	1,96	0,363	2,098	120	0,038*
	Deney	60	1,84	0,231			
Sürdürülebilir Tasarruf	Kontrol	62	2,77	0,388	-2,311	120	0,023*
	Deney	60	2,90	0,168			
Sosyal Faktörler	Kontrol	62	2,55	0,539	2,171	120	0,032*
	Deney	60	2,34	0,541			
Tasarruf Bilinci	Kontrol	62	2,69	0,598	-2,457	120	0,015*
	Deney	60	2,91	0,338			
Fiyat	Kontrol	62	2,65	0,465	-2,401	120	0,018*
	Deney	60	2,82	0,305			
Harcama Bilinci	Kontrol	62	1,95	0,359	-2,179	120	0,031*
	Deney	60	2,13	0,509			
Marka	Kontrol	62	2,02	0,568	2,097	120	0,038*
	Deney	60	1,81	0,568			

**p<0.05, **p<0.01*

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin çevresel faktör boyutu son test puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=3.067, p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin çevresel faktör boyutu puan ortalaması (X=1.99) kontrol grubundaki (X=2.10) öğrencilere göre daha düşüktür. Boş zamanları değerlendirme son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=2.098, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin boş zamanları değerlendirme boyutu puan ortalaması (X=1.84) kontrol grubundaki (X=1.96) öğrencilere göre daha düşüktür. Sürdürülebilir tasarruf son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=-2.311, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin sürdürülebilir tasarruf boyutu puan ortalaması (X=2.90) kontrol grubundaki (X=2.77) öğrencilere göre daha yüksektir. Sosyal faktörler son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=2.171, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin sosyal faktörler boyutu puan ortalaması (X=2.34) kontrol grubundaki (X=2.55) öğrencilere göre daha yüksektir. Tasarruf bilinci son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=-2.457, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin tasarruf bilinci boyutu puan ortalaması (X=2.91) kontrol grubundaki (X=2.69) öğrencilere göre daha yüksektir. Fiyat son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=-2.401, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin fiyat boyutu puan ortalaması (X=2.82) kontrol grubundaki (X=2.65) öğrencilere göre daha yüksektir. Harcama bilinci son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(120)}$=-2.179, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin harcama bilinci boyutu puan ortalaması (X=2.13) kontrol grubundaki (X=1.95) öğrencilere göre daha yüksektir. Son olarak marka son test puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde

edilmiştir ($t_{(120)}$=2.097, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin tasarruf bilinci boyutu puan ortalaması (X=1.81) kontrol grubundaki (X=2.02) öğrencilere göre daha düşüktür.

4.4. Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön test ve Son test Puanlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında fark olup olmadığına ilişkin bağımlı gruplar t testi tablosu Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Kontrol Grubunda Ön test- Son test Puanları Arasında Bağımlı Gruplar T Testi Tablosu

Boyutlar	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t-istatistiği	Serbestlik Derecesi	p-değeri
Çevresel Faktörler	Ön test	62	2,02	0,281	-1,644	61	0,105
	Son test	62	2,10	0,248			
Boş Zamanların Değerlendirme	Ön test	62	2,00	0,416	0,662	61	0,511
	Son test	62	1,96	0,363			
Sürdürülebilir Tasarruf	Ön test	62	2,80	0,287	0,627	61	0,533
	Son test	62	2,77	0,388			
Sosyal Faktörler	Ön test	62	2,55	0,441	-0,066	61	0,948
	Son test	62	2,55	0,539			
Tasarruf Bilinci	Ön test	62	2,77	0,541	0,732	61	0,467
	Son test	62	2,69	0,598			
Fiyat	Ön test	62	2,75	0,494	1,439	61	0,155
	Son test	62	2,65	0,465			
Harcama Bilinci	Ön test	62	1,93	0,519	-0,319	61	0,751
	Son test	62	1,95	0,359			
Marka	Ön test	62	1,97	0,600	-0,552	61	0,583
	Son test	62	2,02	0,568			

**p<.05, **p<.01*

Kontrol grubundaki öğrencilerin ölçek boyutlarından elde ettikleri ön test ve son test puanları %95 güven aralığında arasında istatiksel olarak fark yoktur (p>0.05). Kontrol grubundaki öğrencilerin araştırma öncesinde ve sonrasında ölçek boyutlarına ilişkin puanları benzerdir.

4.5. Deney Grubundaki Öğrencilerin Ön test ve Son test Puanlarına İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında fark olup olmadığına ilişkin bağımlı gruplar t testi tablosu Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Deney Grubunda Ön test -Son test Puanları Arasında Bağımlı Gruplar T Testi Tablosu

Boyutlar	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t-istatistiği	Serbestlik Derecesi	p-değeri
Çevresel Faktörler	Ön test	60	2,07	0,147	3,332	59	0,001**
	Son test	60	1,99	0,126			
Boş Zamanların Değerlendirme	Ön test	60	2,00	0,381	3,981	59	0,000**
	Son test	60	1,84	0,231			
Sürdürülebilir Tasarruf	Ön test	60	2,80	0,270	-3,169	59	0,002**
	Son test	60	2,90	0,168			
Sosyal Faktörler	Ön test	60	2,58	0,428	2,912	59	0,005**
	Son test	60	2,34	0,541			
Tasarruf Bilinci	Ön test	60	2,69	0,590	-3,55	59	0,001**
	Son test	60	2,91	0,338			
Fiyat	Ön test	60	2,67	0,572	-2,095	59	0,040*
	Son test	60	2,82	0,305			
Harcama Bilinci	Ön test	60	1,91	0,465	-3,023	59	0,004**
	Son test	60	2,13	0,509			
Marka	Ön test	60	2,08	0,581	2,934	59	0,005**
	Son test	60	1,81	0,568			

**p<.05, **p<.01*

Deney grubundaki öğrencilerin çevresel faktör boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=3.332, p<0.01). Deney

grubundaki öğrencilerin çevresel faktör sontest puan ortalaması (1.99), öntest puan ortalamasından (2.07) daha düşüktür. Deney grubundaki öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=3.981, p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme sontest puan ortalaması (1.84), öntest puan ortalamasından (2.00) daha düşüktür. Deney grubundaki öğrencilerin sürdürülebilir tasarruf boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=-3.169 p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin sürdürülebilir tasarruf sontest puan ortalaması (2.90), öntest puan ortalamasından (2.80) daha yüksektir. Deney grubundaki öğrencilerin sosyal faktör boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=2.912, p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin sosyal faktör sontest puan ortalaması (2.34), öntest puan ortalamasından (2.58) daha düşüktür. Deney grubundaki öğrencilerin tasarruf bilinci boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=-3.55, p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin tasarruf bilinci sontest puan ortalaması (2.91), öntest puan ortalamasından (2.69) daha yüksektir. Deney grubundaki öğrencilerin fiyat boyutu öntest ve sontest puanları arasında %95 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=-2.095, p<0.05). Deney grubundaki öğrencilerin fiyat sontest puan ortalaması (2.82), öntest puan ortalamasından (2.67) daha yüksektir. Deney grubundaki öğrencilerin harcama bilinci boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=3.023, p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin harcama bilinci sontest puan ortalaması (2.13), öntest puan ortalamasından (1.91) daha yüksektir. Deney grubundaki öğrencilerin marka boyutu öntest ve sontest puanları arasında %99 güven aralığında istatiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($t_{(59)}$=2.934, p<0.01). Deney grubundaki öğrencilerin marka sontest puan ortalaması (1.81), öntest puan ortalamasından (2.08) daha düşüktür.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, 10 yaş grubu öğrencilerinin finansal okuryazarlık eğitimleri ile tüketim ve tasarruf davranışları arasındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçe merkezinde Mustafa Kemal İlkokulu, Dumlupınar İlkokulu ve Şehit Mustafa Türker İlkokulu'na 4. Sınıfta öğrenim gören toplam 122 öğrenciden bir çalışma grubu oluşturulmuştur. 122 öğrencinin %50,8'i kontrol, %49'2'si ise deney grubundaki öğrencilerden oluşmuştur. Buna göre öğrencilerin %41'i Dumlupınar İlkokulu, %36;9'u Mustafa Kemal İlkokulu ve %22,1'i ise Şehit Mustafa Türker İlkokulu öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu okullardaki mevcut 4. sınıflardan 2'şer sınıf rastlantısal olarak hedef kitle olarak alınmıştır. Öğrencilere Altınırmak ve diğerleri (2017) tarafından geliştirilen "6-10 Yaş Tüketim Tasarruf Ölçeği" uygulanmıştır. Sonrasında deney grubunda yer alan 4. sınıf şubesindeki öğrencilere 300 dakika (10 modül) saatlik finansal okuryazarlık eğitimi alanında yetkin öğretim üyeleri tarafından verilmiştir. Diğer 4. sınıf şubesine eğitim verilmemiştir. Eğitim bittiğinde eğitim alan (deney) ve eğitim almayan (kontrol) dördüncü sınıflara yeniden "Tasarruf ve Tüketim Ölçeği" uygulanmıştır. Sonuçlar analiz edilerek yorumlanmıştır. Böylece zaman, aile ve akran etkisi bertaraf edilmiştir.

Araştırmaya katılan kontrol grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puanları arasında fark olup olmadığına ilişkin bağımlı gruplar t testi tablosu hazırlanmıştır. Buna göre kontrol grubundaki öğrencilerin ölçek boyutlarından elde ettikleri öntest ve sontest puanları %95 güven aralığında istatiksel olarak fark yoktur (p>0.05). Kontrol grubundaki öğrencilerin araştırma öncesinde ve sonrasında ölçek boyutlarına ilişkin puanları benzerdir.

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin öntest puanları birbirine benzer oldukları için gruplar arasında bu boyutlar bakımından fark yoktur. Gruplar benzer düzeydedir. Dolayısıyla araştırma sürecinde kontrol grubundaki öğrencilerin ölçek boyutlarında bir farklılık olmadığı ve benzer düzeyde kaldıkları görülürken deney grubundaki öğrencilerde ise çevresel faktör, boş zamanların değerlendirilmesi, sosyal faktörler ile marka boyutlarına ilişkin özelliklerde düşüş olduğu, sürdürülebilir tasarruf, tasarruf bilinci, fiyat ve harcama bilinci boyutlarına ilişkin özelliklerde ise artış olduğu görülmektedir. Deney grubundaki öğrencilerde süreçte bu boyutlardaki farklılığın oluşması öğrencilere verilen eğitimden kaynaklı olduğu söylenebilir. Araştırma sürecinde deney grubu öğrencilerinde gözlenen bu değişimler beklenen doğrultuda gerçeklemiş ve verilen eğitimin amaçlarına göre ilgili boyutlarda düşüş ya da artışlar beklenen doğrultuda elde edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin eğitim bittikten sonra son test puanları arasındaki farklılıkların tümü deney grubundaki öğrenciler lehine olması ve başlangıç düzeyleri benzer olarak düşünüldüğünde elde edilen farklılıkların eğitimden kaynaklı olabileceğinin bir diğer kanıtı olabileceği söylenebilir.

Ülkelerin ekonomik açıdan büyümesinde ve kalkınmasında temel unsur tasarrufların artırılmasıdır. Tasarruf bilincinin artırılması ve özellikle bu bilincin erken yaşlarda kazanılması ya da kazandırılması çok önemlidir. Erken yaşlarda kazanılacak ya da kazandırılacak doğru tüketim alışkanlıkları ile tasarruf bilinci artırılabilir. Bilinçli tüketiciler ve tasarruf yapan bireylerden oluşan bir toplum yaratmak için çocukların eğitimi ve bilinçlendirilmesi önemlidir. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren para kazanmanın, tasarruf yapmanın ve uzak durulması gereken tüketim davranışlarının öneminin öğretilmesi gerekir. Çocukların doğrudan ya da dolaylı olarak tüketimde rol oynamaları, yetişkinliklerinde bu rollerini devam ettirecek olmaları tüketim konusunda çocukların tercihlerinin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Bundan sonraki çalışmalarda diğer yaş grupları içinde finansal okuryazarlık eğitimi verilerek eğitimin öğrencilerin tüketim ve tasarruf davranışları üzerinde etkisi araştırılabilir. Diğer yaş gruplarında da eğitimin olumlu etkisi tespit edilebilirse her yaş grubunun özelliklerine uygun eğitimler düzenlenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Bu çalışma Anadolu Üniversitesi BAP komisyonu tarafından kabul edilen 1906E125'nolu projeden uyarlanmıştır.
Etik Onay: Bu çalışma için etik onay, Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan 24.6.2019 tarih ve 48439 sayılı olarak alınmıştır.
Yazar Katkısı: Salim Şengel (%17), Serpil Altınırmak (%17), Hüseyin Yolcu (%17), Şirin Şengel (%17), Taylan Akgül (%16), Basil Okoth (%16)

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The authors declare that there is no conflict of interest.
Funding: This study was adapted from the procted numbered 1906E125 accepted by Anadolu BAP comission.
Ethical Approval: Ethical approval fort his study was obtained from Anadolu University Social and Human Sciences Research and Publication Ethics Committee, dated 24.6.2019 and numbered 48439.
Author Contributions: Salim Şengel (17%), Serpil Altınırmak (17%), Hüseyin Yolcu (17%), Şirin Şengel (17%), Taylan Akgül (16%), Basil Okoth (16%)

KAYNAKÇA

Aaker, D.A., Kumar, V. ve Day, G.S. (2007). *Marketing research,* New Jersey: John Wiley

Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık-finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama. *Journal of International Social Research, 8*(40), 585-599. Erişim adresi: http://hdl.handle.net/20.500.11787/2338

Ashby, J., Schoon, I. ve Webley, P. (2011). Linkages between saving behavior in adolescence and adulthood. *European Psychologist,16,* 227–237. doi:10.1027/1016-9040/a000067.

Atance, C. M., Metcalf, J. L. ve Thiessen, A. J. (2017). How can we help children save? Tell them they can (ıf they want to), *Cognitive Development*, *43*, 67–79. doi:10.1016/j.cogdev.2017.02.009

Batty M., Collins J.M., O'Rourke C. ve Odders-White, E. (2020) Experiential financial education: a field study of my classroom economy in elementary schools. *Econ Educ Rev*. doi:10.1016/j.econedurev.2020.102014

Bernheim, B.D., Garrett, D.M. ve Maki D.M. (2001). Education and saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates, *Journal of Public Economics 80*(2001), 435–465. doi:10.1016/S0047-2727(00)00120-1

Bucciol, A. ve Veronesi, M. (2014). Teaching children to save: What ıs the best strategy for lifetime savings? *Journal of Economic Psychology*, *45*(2014), 1–17. doi:10.1016/j.joep.2014.07.003

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2012). *Sosyal Bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.

Caymaz, B. (2018). Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki okullarda 7. sınıf elektrik enerjisi ünitesinin öğretiminde ortak bilgi yapılandırma modelinin etkisinin incelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, Kastamonu.

Danışman, E., Sezer D. ve Gümüş U. T. (2016). Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, *26*(2), 1-37. Erişim adresi: https://arastirmax.com/en/publication/kara-harp-okulu-bilim-dergisi/26/2/1-37-finansal-okuryazarlik-duzeyinin-belirlenmesi-universite-ogrencileri-uzerine-bir-arastirma/arid/ba588c8b-838f-4085-9207

Ergün, B., Şahin, A., ve Ergin, E. (2014). Finansal okuryazarlık: işletme bölümü öğrencileri üzerine bir çalışma. *Journal of International Social Research*, *7*(34). Erişim adresi: https://www.sosyalarastirmalar.com/archive/jisr-volume-7-issue-34-year-2014.html

George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.

Green, S. B. ve Salkind, N. J. (2005). *Using SPSS for windows and macintosh:Analyzing and understanding data*. New Jersey: Pearson

Ivan, B. ve Dickson, L. (2008). Consumer economic socialization. J.J. Xiao (Ed.), Handbook of consumer finance research, (ss. 83-102) içinde. New York: Springer.

Lassarre D. ve Roland-Lévy C. (1989) Understanding children's economic socialization. K.G. Grunert ve F. Ölander (Ed.), Understanding economic behaviour (ss.347-368) içinde. Switzerland: Springer Dordrecht.

Lewis, A. ve Scott, A. J. (2002). A study of economic socialisation: Financial practices in the home and the preferred role of schools among parents with children under 16. *Citizenship, Social and Economics Education, 5*(3), 138-147. doi:10.2304/csee.2002.5.3.138

Lewis, A., Webley, P. ve Furnham, A. (1995). *The new economic mind: The social psychology of economic behaviour*. London: Harvester Wheatsheaf.

Lunt, P. ve Furnham, A. (eds.) (1996). *Economic socialisation: The economic beliefs and behaviours of young people*. Cheltenham: Edward Elgar.

Lusardi, A., Mitchell, O.S. ve Curto, V. (2010). Financial literacy among the young, The *Journal of Consumer Affairs*, *44*(2), 358-380. doi:10.1111/j.1745-6606.2010.01173.x

Marcolin, S. ve Abraham, A. (2006). Financial literacy research: Current literature and future opportunities, University of Wollongong Research Online, *3rd Internatioanal Confernce of Contemporary Business*, Leura NSW. Erişim adresi: https://trove.nla.gov.au/work/27699272?versionId=33412734

Montgomery D.C. ve Runger G. C. (2014). *Applied Statistics and Probability for Engineers,* New Jersey: John Wiley

Otto, A. (2013). Saving in childhood and adolescence: Insights from developmental psychology, *Economics of Education Review*, *33*(2013), 8–18. doi:10.1016/j.econedurev.2012.09.005

Özdamar, K. (2009). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for Windows* (Version 12) 2nd ed. New York: Open University Press.

Shim, S., Serido, J., Tang, C. ve Card, N. (2015). Socialization processes and pathways to healthy financial development for emerging Young Adults, *Journal of Applied Developmental Psychology, 38*(2015), 29–38. doi:10.1016/j.appdev.2015.01.002

Şahin M. ve Barış, S. (2007). Finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları: Kamu çalışanları üzerine bir inceleme, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, *7*(2), 77-103. Erişim adresi:https://dergipark.org.tr/en/pub/ckuiibfd/issue/31317/332555?publisher=karatekin;?publisher=karatekin

Şimşek, A. (2015). Araştırma modelleri. A. Şimşek (Ed.), Sosyal bilimlerde araştırma (ss. 80-107) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Webley, P. ve Nyhus, E. K. (2006) parents' influence on children's future orientation and saving, *Journal of Economic Psychology*, *27*(2006) 140–164. doi:10.1016/j.joep.2005.06.016

SUMMARY

Introduction

Financial literacy has been defined as individuals' ability to make assessments and make effective decisions while managing their money. Individuals with financial literacy are those who can find ways to access information needed when making financial decisions and incorporate this information in their determination of the savings-consumption balance in their lives. Economies are driven by the conditions that lead to the intersection of demand and supply. This point of equilibrium often determines whether a country becomes a net importer or exporter and its general economic position. A basic understanding of the working of the economic system at the individual level is vital to the macroeconomic outlook. A financially informed citizenry, both on the production and consumption sides, is key to a stable economy. Despite this importance, financial literacy has not yet entered the education system in many countries.

Background

In many countries of the world, children and young people are expected to have financial literacy skills spontaneously. As children continue to be active participants in the economy, it is of increasing interest to understand the nature of simple transactions, lending and managing money, and the nature of children's interactions with the system. Given the complex nature of these systems, children need help. To develop financial literacy, one of the safest ways is to advance the position of financial education in schools. For this reason, it is beneficial to equip children with the right skills and knowledge to model their behavior according to basic economic concepts. Raising an economically conscious generation requires an early engagement and provision of knowledge in different areas of financial and economic good practice, such as savings, budgeting, debt, and even income generation.

Children spend a lot of time at home watching how their parents handle financial matters. In some cases, they receive direct parental guidance on how to handle these issues. However, not all parents have the level of knowledge that can enable children to acquire the financial skills they need (Lusardi et al., 2010, p. 75). Since financial awareness first develops in the family, the level of awareness of families should also be examined. In Turkey, the “Social and Financial Education through Art” project was implemented in cooperation with the Ministry of National Education, the Turkish Economy Bank, and the United Nations Children's Fund (UNICEF) in order to raise financial awareness for children aged 6-14. In addition, financial education issues have started to be emphasized in the course curricula of universities. The Banking Regulation and Supervision Agency (BDDK), Capital Markets Board, Borsa İstanbul, Financial Literacy and Access Association (FODER), and various organizations aim to increase the financial literacy level of young people by carrying out various studies to raise awareness on financial literacy.

The study sought answers to the following three main questions:

- What is the level of financial literacy of 10-year-old fourth graders?
- Does financial knowledge possessed have any impact on the spending and saving habits of kids in the age group considered?
- Does financial education have any impact on the spending and saving habits of kids?

Method

The study considered a sample of 122 students from three schools located in Tepebaşı and Odunpazarı districts of Eskişehir. The students were divided into two groups where 50.8% made the control group and 49.2% made the experiment group. A survey of the saving and spending

habits of all the students was conducted based on the "6-10 Yaş Tüketim Tasarruf Ölçeği" developed by Altınırmak et al., (2017). This was followed by 300 minutes (10 modules) hours of financial education to the students in the experimental group given by members of the research group who are competent in the field of financial literacy education. The control group did not get any education.

At the end of the education, the "Savings and Consumption Scale" was administered again to both groups. The results were analyzed and interpreted. Thus, time, family, and peer influence were eliminated.

Findings and Conclusions

The pretest scores of the students in the experimental and control groups were similar in all the dimensions under consideration indicating a generally equal level of financial behavior by the students. The financial habits of the students in the control group seemed to remain the same at the end of the period whereas some changes were observed in the experiment group. There was a general decline in the impact of environmental factors, social factors, and brand dimensions, where there was an increase in factors related to sustainable savings, savings awareness, price, and spending awareness as well as the conscious use of free time.

The findings lead to the conclusion, as hypothesized by the study, that financial education positively impacts the spending and saving attitudes of children.